

**CONTRIBUȚII ALE ATAȘAȚILOR MILITARI ROMÂNI LA DEZVOLTAREA
RELAȚIILOR ROMÂNNO-FRANCEZE (1930-1936)***Andrei NICOLESCU**Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”*

Militarii diplomați au contribuit la consolidarea relațiilor dintre armata română și celelalte armate. În timpul perioadei analizate, autoritățile militare române au primit din Franța un număr mare de informații privind organizarea și atribuțiile structurii militare franceze, elaborarea legilor și a statutelor, procesul de antrenament militar, noutăți din domeniul armelor și al tehnicilor de bătălie, precum și cursul procesului de cooperare dintre cele două armate în acest domeniu. Aceste informații au contribuit la îmbunătățirea întregului organism militar român. În plus, diplomații militari au transmis o serie de analize legate de evoluția situației politice din Europa și impactul acesteia asupra relațiilor militare dintre România și Franța.

Cuvinte-cheie: România, Franța, diplomație militară, cooperare, informații.

**CONTRIBUTIONS OF THE ROMANIAN MILITARY ATTACHES TO THE ROMANIAN-FRENCH
RELATIONS (1930-1936)**

The military diplomats contributed to the reinforcement of Romanian army's good relations with other armies. During the analyzed period the Romanian military authorities received from France a great amount of information regarding the organization and attributions of the French military structures, the elaboration of laws and regulations, the process of military training and applications, news in the field of weapons and battle technique and the course of cooperation process of the two armies in this field. This information contributed to the improvement of the Romanian military organism. Moreover, the military diplomats transmitted a series of analyses concerning the evolution of the political situation in Europe and its impact on the military relations between Romania and France.

Keywords: Romania, France, military diplomats, cooperation, information.

Cel mai important instrument de documentare externă pentru armata română, în cele două decenii de după Primul Război Mondial, s-a dovedit a fi corpul atașatilor militari. Având o misiune oficială și beneficiind de imunitatea diplomatică, acești ofițeri au devenit „linia întâi” a statului român. Parisul a reprezentat un centru important de obținere a informațiilor necesare armatei române. În anii 1930-1936 diplomația militară românească a fost asigurată la Paris de către următorii atașați militari: locotenent-colonelul Nicolae Tătăranu (în perioada 28 august 1928 – 31 ianuarie 1931); generalul de brigadă Petre Dumitrescu (1 februarie 1931 – 1 octombrie 1932); colonelul Paul Teodorescu (1 noiembrie 1932 – 1 octombrie 1936); colonelul Gheorghe Potopeanu (15 octombrie 1936 – septembrie 1938) [6, p.98-99].

La rândul ei, Franța a fost reprezentată la București de doi atașați ai apărării, și anume: colonelul Palasse Auguste Antoine (25 martie 1928 – 1 decembrie 1933) și colonelul Jules Marie Victor Delmas [6, p.106].

Atribuțiile reprezentanților militari ai celor două state erau asemănătoare, mai ales că armata română se inspirase din doctrina militară franceză atunci când își edificase și modernizase structurile militare. Lor le reveneau două mari categorii de misiuni: de informare asupra domeniului de specialitate (militar), pentru adunarea de date și elemente utile guvernului pentru luarea unor decizii și de reprezentare, participare la ceremoniale militare, sărbători naționale, de a face cunoscută armata căreia îi aparțineau.

Referindu-ne la atașații militari români menționați mai sus, vom constata că ei au fost, ca, de altfel, majoritatea celor ce au reprezentat armata română în capitala Franței, ofițeri de elită, școliți în instituții militare de învățământ franceze, ocupanți ai unor funcții de nivel superior în structurile militare, fie ele de concepție sau de comandă. Nicolae Tătăranu, ofițer de cavalerie, a absolvit cursurile Școlii Superioare de Război din Paris (1921-1923) și a efectuat stagii în Regimentul 2 Vânători francez și în Marele Stat Major francez. În armata română va accede până la gradul de general de divizie și în funcții importante, cum ar fi cele de șef de stat major al Armatei a IV-a (în 1941), de subșef al Marelui Stat Major (noiembrie 1941 – iulie 1942) [6, p.189-190].

Generalul Petre Dumitrescu, artilerist, participant la Primul Război Mondial, când a fost, printre altele, șef al biroului operații din comandamentul Armatei a II-a, a urmat Cursul de informații de la Versailles pentru

gradul de colonel și general (1922-1923). Înainte de a fi numit atașat militar în Franța a deținut funcția de secretar al Consiliului Superior al Apărării Țării și cea de șef al Secției Operațiilor din Marele Stat Major. După revenirea din misiunea executată la Paris, el va fi numit prim-adjunct al șefului Marelui Stat Major (1935-1937), Inspector general al artileriei (1937-1940), iar în Campania din Est va comanda Armata a III-a [6, p.126-127] cu gradul de general de armată.

Colonelul Paul Teodorescu, absolvent al Școlii militare de infanterie și cavalerie, va urma ulterior cursurile Școlii Superioare de Război din Paris și a efectuat un stagiu în Corpul 14 al Armatei franceze în garnizoana Lyon (1920-1921). În timpul Primului Război Mondial a fost șef al Biroului informații din Divizia 10 Infanterie, apoi șef de cabinet al ministrului de Război, generalul Constantin Iancovescu. În anii 1921-1923 a fost numit profesor de Tactică generală la Școala Superioară de Război din București. Plecarea în misiune la Paris l-a găsit în funcția de comandant al Regimentului 6 Infanterie de Gardă „Mihai Viteazul” (1929-1932). După întoarcerea în țară el va accede în funcții de mare răspundere, fiind comandant al Școlii Superioare de Război, subsecretar de stat la Ministerul Apărării Naționale, ministru al Aerului și Marinei (1937-1940). S-a numărat printre militarii care au devenit membri ai Academiei Române (1938), calitate ce i-a fost retrasă în 1948, dar reconfirmată *post mortem* în 1990. Referindu-se la activitatea sa în calitate de atașat militar, subșeful Marelui Stat Major, generalul Petre Dumitrescu, nota în foaia calificativă pentru anul 1936: „Ca atașat militar, colonelul Teodorescu a continuat să ne reprezinte cu aceeași rară distincțiune ca în trecut și să aducă neprețuite servicii atât Marelui Stat Major, cât și Ministerului Apărării Naționale, prin informațiunile sale sigure și documentate în toate chestiunile care interesează apărarea națională” [1, f.4-90].

Ultimul atașat militar român aflat la post la Paris în această etapă, limitată de anii 1930 și 1936, a fost colonelul, pe atunci, Gheorghe Potopeanu. Calitățile sale de diplomat fuseseră remarcate de șefii săi ierarhici încă din timpul Primului Război Mondial. Acestea au determinat numirea sa ca ofițer de legătură al Marelui Cartier General cu Comandamentul armatei germane de ocupație (Mackensen) în aprilie – noiembrie 1919; ofițer de legătură pe lângă Misiunea Militară Interaliată de la Budapesta (21 ianuarie 1919 – 30 martie 1919); ofițer de legătură al Marelui Cartier General pe lângă Comandamentul Armatelor Aliate din Orient (4 mai 1919 – august 1919) [2, 12972, f.1-10]. El și-a desăvârșit pregătirea militară în primele etape mai ales în instituții militare germane. Astfel, după absolvirea Școlii militare de artilerie și geniu din București, a efectuat un stagiu de patru luni în Regimentul 22 Artilerie german, apoi a urmat cursurile Școlii militare germane din Kassel (1909-1911) și Academia Militară Tehnică din Charlottenburg (1911-1913). De remarcat că studiile militare și le-a desăvârșit la Școala Superioară de Război din Paris (1919-1921), după care a urmat un stagiu în statul major al Corpului 20 Armată din Nancy. Printre funcțiile cele mai importante îndeplinite înainte și după cea de atașat militar consemnăm pe cele de profesor de Tactică generală și de stat major în Școala Superioară de Război din București, ofițer în Cabinetul ministrului de Război, profesor la Școala specială de artilerie de la Timișoara, șef al Secției Operații din Marele Stat Major (1929-1934), comandant al Brigăzii 5 Artilerie (1938-1939), ministrul Economiei Naționale (1941 și 1944), comandant al Corpului 7 armată (în primăvara anului 1944) [10, p.95] cu gradul de general de divizie obținut în 1942. Tot în plan diplomatic va activa în calitate de Consilier militar în cadrul delegației române la tratativele cu Bulgaria în problema Cadrilaterului din 1940 și de președinte al Comisiei române pentru schimbul de populație.

La rândul lor, cei doi atașați francezi ai Apărării, care au fost titulari ai postului de la București, au avut o carieră nu mai puțin ilustră. Colonelul Auguste Antoine Palasse a încheiat cariera militară cu gradul de general de brigadă în armata Artilerie. El a fost prezent în România încă din 1923, când a fost numit atașat militar adjunct, până în 1925. Ulterior el va asigura prin dublă reprezentare posturile de atașat al Apărării în Bulgaria și România (din 25 martie 1928 și până la 26 aprilie 1932). De la această dată va rămâne titular numai al postului de la București. După rechemarea în țară a îndeplinit funcția de comandant al Regimentului 25 Artilerie (1934-1936), pentru ca în 23 iunie 1937 să fie numit atașat militar la Moscova, post pe care l-a ocupat până în 14 februarie 1941 [6, p.280-281].

Colonelul Delmas Jules Marie Victor a fost prezent în România o perioadă lungă, fapt ce i-a oferit posibilitatea să cunoască foarte bine realitățile politice și militare din țară și, pe această bază, să contribuie eficient la dezvoltarea relațiilor franco-române în domeniu militar. A făcut parte din statul major al atașatului militar francez în România, de la data de 7 aprilie și până în noiembrie 1919. Ulterior a efectuat un stagiu de un an în Regimentul 2 Vânători român, începând cu 22 ianuarie 1926. Concomitent cu îndeplinirea funcției de atașat militar, a asigurat și atribuțiile atașatului aerului la București până în 1935. În cursul prezenței sale în

România, care s-a încheiat la 14 octombrie 1938, a fost avansat la gradul de colonel în 25 martie 1937. Gradul de general de brigadă i-a fost acordat la 3 iulie 1940, iar în iunie 1945 va primi gradul de general de divizie cu titlu temporar [6, p.106, 249].

Atașajii militari români au avut avantajul ca informațiile raportate la București să fie obținute de la un stat prieten și aliat ce a pus cu bunăvoință la dispoziția ofițerilor români aceste informații, desigur în măsura în care nu afectau propriile interese. Provenite din cele mai diverse surse, datele trimise din Franța au reprezentat un alt valoros ajutor pe care statul francez înțelegea să îl dea României.

În îndeplinirea misiunilor lor diplomații militari români au beneficiat de sprijinul autorităților militare de la Paris până la cele mai înalte niveluri. Lor li s-a oferit posibilitatea să asiste la demonstrații și încercări ale unor noi prototipuri de tehnică militară din diferite domenii, să viziteze uzine și stabilimente implicate în producția de armament și tehnică de luptă, au primit o serie de informații privind structurile organizatorice, planurile de apărare, sistemul de fortificații, concepția și organizarea învățământului militar.

Atașajii militari au fost implicați în negocierile derulate în această etapă în aproape toate domeniile în care relațiile militare româno-franceze s-au manifestat. De asemenea, au participat la recepția armamentului și altor materiale militare din tranșele cedate sau cumpărate din Franța, au dirijat sau controlat expedierile acestora în țară.

Buletinele informative transmise structurilor superioare de decizie din România conțineau analize și informații deosebit de prețioase relative la situația politică internă și internațională, la organizarea și activitatea armatei franceze, legislația referitoare la aceasta, pregătirea specifică a unor arme, înzestrarea, executarea de manevre militare, exerciții demonstrative, elaborarea de noi regulamente de luptă, instrucțiuni de folosire a unor noi tipuri de armament intrate în dotarea armatei. Toate acestea au contribuit, fără îndoială, la perfecționarea organismului militar românesc, la modernizarea lui și, desigur, la potențarea relațiilor dintre cele două armate [9].

Autoritățile franceze nu s-au rezumat la a oferi informații doar despre statele potențial inamice ale României, ci au transmis guvernului de la București studii despre situația strategică internațională și chiar informații confidențiale despre propria armată. Astfel, prin intermediul atașatului militar la Paris și prin bunăvoința conducătorilor armatei franceze, în posesia ofițerilor români au ajuns importante date privind organizarea forțelor militare ale Franței, continuându-se buna colaborare din perioada 1920-1930. Buletinele informative lunare, alte tipuri de rapoarte conțineau analize, date esențiale asupra situației politico-militare, concluzii de ordin militar care au servit la fundamentarea unor decizii ale conducerii politice și militare de la București. A fost onorată o solicitare a Ministerului Apărării Naționale de la București privind programele de învățământ militar din Franța, fiind oferite „Condițiile de admitere și de învățământ în Școala Superioară Optică din Franța, Lista cursurilor Școlii Superioare Tehnice și Programele cursurilor Școlii Superioare de Electricitate” [5, f.246].

Colaborarea în planul instruirii trupelor și a cadrelor militare a derulat pe două planuri mari. În primul rând, folosirea ca sursă de inspirație a unor reglementări obținute de la armata franceză în organizarea și perfecționarea procesului de instruire a cadrelor și trupe. În al doilea rând, trimiterea unor elevi pentru a urma cursurile diferitelor instituții militare de învățământ sau a unor ofițeri la cursuri de perfecționare-specializare ori la stagii în unități, comandamente și instituții militare.

Referiri privind primul capitol sunt aproape nelipsite din rapoartele informative ale atașajilor militari din această perioadă, ele fiind însoțite de sugestii de aplicare în armata română. Din capitala Franței erau trimise spre București repere organizatorice, modele de structuri noi sau intervenții cu caracter de modernizare a altora, referiri concrete la rezultatele proceselor de instrucție, analize asupra eficienței lor și adaptabilității la specificul organismului militar românesc. Au fost studiate numeroase legi, au fost procurate, cu concursul autorităților militare franceze, numeroase regulamente, instrucțiuni, broșuri conținând reglementări specifice diferitelor arme și specialități și selecționate prevederile cu aplicabilitate în armata română. Ele se refereau la instrucția pre-regimentară vizând pregătirea militară elementară care se adresa tinerilor cu studii inferioare, susceptibili de a deveni gradați, și la pregătirea militară superioară, vizând tinerii cu studii superioare (tineri cu termen redus) susceptibili de a deveni ofițeri de rezervă [5, f.192]. Erau detaliate elementele principale de organizare, factorii care concureau la realizarea practică, etapele instruirii în timpul școlii și în serviciul militar activ, durata acesteia, organizarea și funcționarea cursurilor, materiile predate și finalitatea instruirii în acest sistem.

Alte categorii de informații radiografiau în continuare sistemul de organizare a învățământului militar, cuprinzând școli preliminare, școli de formațiune, școli de aplicație, școli de perfecționare și de specialitate, școli de învățământ militar superior. Datele extrase din documentele oficiale erau completate de dările de seamă ale ofițerilor români cursanți. O enumerare aleatorie a acestora este sugestivă. În anul 1934 erau înaintate Marelui Stat Major român programele de învățământ ale Școlii Superioare de Război, Școlii Superioare Navale, Școlii de Aplicație de Artilerie (Fontainebleau), Școlii de Aplicație a Geniului, Școlii de Aplicație a Cavaleriei, însoțite de dări de seamă ale unor ofițeri cursanți.

Dările de seamă întocmite după planul elaborat de către atașatul militar aveau ca scop „de a da un material de orientare școlilor similare din armata română, de către însuși elevul care, în cursul școlii, a fost cel mai în măsură să-și dea seama de valoarea programelor, de organizarea, funcționarea și metoda întrebuițată, precum și de efectele lor” [5, f.340-346].

Printre alte domenii asupra cărora s-a îndreptat atenția diplomaților militari români s-a aflat și sistemul de pregătire a ofițerilor superiori – coloneilor și generalilor. Atașatul militar Paul Teodorescu atrăgea atenția la sfârșitul anului 1934 că în cursul fiecărui an ofițerii francezi de toate gradele și de toate armele, brevetati și nebrevetați, treceau prin diferite centre, pentru a urma un ciclu de conferințe și exerciții aplicative, socotite ca necesare pentru înprospătarea cunoștințelor, pentru fixarea unei unități de doctrină, precum și pentru răspândirea noilor idei în toată armata [5, f.700-707].

Între 1-23 decembrie 1934 a funcționat ciclul de colonei și generali la Versailles, pe lângă Școala de Aplicație a Infanteriei, care urma a fi continuat cu alte cicluri pe lângă Centrul de Instrucție al Artileriei, al Cavaleriei, al Aeronauticii, de o durată totală de circa 4 luni.

La ciclul din decembrie au participat 7 generali, 28 colonei, 15 lt. colonei francezi, precum și 7 ofițeri străini, dintre care 3 generali din armata britanică. „Am urmat acest curs – raporta la București atașatul militar român – pentru a-mi da seama personal de valoarea lui. Cu această ocazie am constatat o metodă perfectă, o seriozitate în dezbaterile tuturor subiectelor, o înaltă conștiință, o dorință remarcabilă la toți de a se instrui și o ambianță de sinceră camaraderie, lipsită de orice invidie sau gelozie”.

Conform programului, subiectele ce s-au tratat s-au referit la: întrebuițarea carelor de luptă în ofensivă și defensivă; întrebuițarea batalionului de mitraliere și a infanteriei purtate; lupta în localități și păduri; întrebuițarea unui corp de armată în defensivă și în ofensivă (cu simpla acțiune); exerciții de corp de armată cu dublă acțiune (joc de război); întrebuițarea transmisiunilor; căutarea și exploatarea informațiilor; trecerea cursurilor de apă (în prezența inamicului). Ele au fost analizate și prezentate în detaliu, în special din cauza noutăților ce le conțineau și care puteau fi introduse în programele activităților similare din țară.

Demnitari militari români sosiți în vizite protocolare, ofițeri aflați în misiuni, atașatul militar au primit de nenumărate ori invitația de a participa la manevrele organizate în armata franceză, la exerciții demonstrative ale unor unități aparținând diferitelor arme sau specialități, sau cu armament de ultimă generație. De multe ori, reprezentanți ai armatei române au beneficiat în exclusivitate de asemenea invitații. Cu această ocazie erau reținute învățăminte, însușite procedee de luptă la nivelul diferitelor eșaloane, de la cele mai mici până la cele mai înalte [5, 179, f.190-191]. Nu au scăpat atenției nici modificările intervenite în organigrama și atribuțiile unor organisme militare de decizie [5, f.705].

În capitala Franței avea loc și un bogat schimb de informații cu atașatii militari ai statelor ce aveau interese comune cu cele ale României în zonă. Aceste schimburi de date au ajutat la completarea unui tablou realist despre situația din sud-estul european.

Parisul a reprezentat în toată perioada interbelică un excelent punct din care guvernul român putea lua „pulsul” situației politico-strategice mondiale. Puterea imensă câștigată de Franța în urma Primului Război Mondial transformase capitala acestui stat într-un loc principal de intersectare a diverselor informații. Din această cauză, reprezentantul militar al României la Paris a avut acces la valoroase date privind politica militară de pe întregul mapamond. Cu ajutorul notelor informative întocmite de atașatul militar din Franța, strategii militari de la București au creat diferite scenarii de conflicte în care putea fi implicată și România și, bazându-se pe informațiile primite, au imaginat cele mai bune variante de reacție. De la Paris au fost obținute informații vitale pentru urmărirea dezvoltării și dotării armatelor potențial inamice României. În luna ianuarie 1933, atașatul militar român în capitala Franței informa superiorii de la București că din Italia au fost transportate în Austria 50000 de puști care urmau să fie trecute în Ungaria cu camioanele, sfidându-se prevederile tratatelor de pace [5, f.17]. Informația, confirmată de atașatul militar român la Roma, a declanșat un adevărat

scandal diplomatic, care a obligat pe cancelarul Austriei – Dollfuss – să dezmințe implicarea Austriei în încălcarea prevederilor tratatelor de pace, în caz contrar, România, susținută de Franța și Anglia, urmând să sesizeze Consiliul Societății Națiunilor [5, f.11-15].

Prin contactele cu personalități de la cel mai înalt nivel al armatei franceze, atașatul militar român a primit și raportat la București informații deosebit de utile pentru factorii de decizie din fruntea oștirii române. Câteva exemple sunt edificatoare în acest sens. La 2 iulie 1935, colonelul Paul Teodorescu, atașat militar la Paris, transmitea Marelui Stat Major o serie de informații primite de la generalul Gamelin cu ocazia unei convorbiri avute cu acesta. Ele vizau în special relațiile franco-italiene, dar erau deosebit de importante pentru România. Generalul francez efectuase o vizită la Roma și informa pe această cale că la Roma nu s-a semnat nici un acord militar italian-francez, discutându-se numai asupra unor angajamente luate de Italia mai devreme față de Franța, și anume: a) dacă, în cazul unui conflict armat în Africa, Italia înțelege să mențină efectivele și materialele necesare pe frontul european conform angajamentului luat; b) dacă zona de-a lungul graniței franceze va fi demilitarizată conform angajamentului luat; c) dacă în cazul unui conflict armat european pot trece trupele franceze prin Italia, pentru a opera, prin Austria, spre Germania, conform angajamentului luat.

Dictatorul italian a răspuns categoric că respectă, în astfel de împrejurări, toate angajamentele luate; s-a mai discutat și acceptat libera acțiune asupra Ungariei în cazul unui conflict european, Ungaria fiind primul obiectiv al armatei române; s-a promis îmbunătățirea relațiilor italo-iugoslave și s-a acceptat ca armata iugoslavă să aibă ca prim obiectiv Austria. Cu toate asigurările primite, diplomatul militar român își exprima îndoiala în privința sincerității afirmației că nu s-a semnat un acord militar între Paris și Roma, mai ales că la finalul convorbirii Gamelin recomanda ca și România să obțină demilitarizarea unei zone dincolo de Nistru, să acorde, eventual, trecerea de unități rusești prin Nordul României și să acționeze pe căi diplomatice pentru ca Anglia să dea Italiei ceea ce cere [9, p.240-241]. Câteva luni mai târziu, atașatul militar român expedia un raport privind o altă convorbire avută cu generalul Gamelin, la 12 noiembrie 1935. Și de această dată demnitarul francez își exprima speranța ca Italia să primească satisfacție în Etiopia pentru „ca acest conflict să se aranjeze cât mai repede pentru ca să nu se dea naștere la complicațiuni”. În același timp, considerațiile generalului francez asupra situației politice generale europene evidențiau faptul că „Quai d’Oresay era de partea Angliei, că englezii vor capul lui Mussolini care a îndrăznit să atingă interesele lor în Africa, faptul că sancțiunile economice sunt mai serioase decât păreau, îi fac să vadă situația ca destul de gravă” [9, p.248-249].

Tot pe această chestiune este vorba să plece Guvernul Laval, care nu sprijină pe englezi, așa cum o doresc englezii; ținând seama de amicitia dintre Italia și Franța și de importanța Italiei în Europa, domnul Laval a dus o politică de împăciuire, ceea ce nu convine englezilor. Se constată că Rusia ațâță foarte mult Anglia contra Italiei pentru motivul că fascismul e cu totul opus comunismului rusesc. Pare-se că sovietele urmăresc provocarea unui război european tot în interesul triumfării comunismului, pe care vor să-l generalizeze cu orice preț. Se marchează un început de curent favorabil pentru o apropiere franco-germană. Domnul Laval ar fi pentru această apropiere, în opoziție cu dl. Herriot, care este pe față pentru amicitie cât mai largă cu sovietele. La rândul său, dl. Herriot are opozanți chiar din sânul Partidului Radical, pe dl. Daladier, care arată mare rezervă în privința acestei amicitii. Din aceste divergențe de idei se prevede perindarea la putere a unor guverne slabe, fără autoritate, de scurtă durată. Această situație, bine cunoscută de opinia publică, este considerată ca cea mai îngrijorătoare din câte au existat până acum în Franța. În concluzie, nu se merge deloc spre pace; de aceea trebuie să se facă toate eforturile pentru a fi pregătiți cât mai repede de război [9, p.256-257]. Erau afirmații pertinente, care constituiau argumente și pentru atitudinea Franței față de România în acel moment.

În ultimele luni ale etapei analizate, noul atașat militar român la Paris, colonelul G.Potopeanu, a făcut o radiografiere deosebit de aprofundată asupra unor aspecte majore ale relațiilor militare româno-franceze prin prisma convorbirilor avute cu generalii Pétin, Schweissguth, Gerodias (unul din subșefii Marelui Stat Major), cu locotenent-colonelul Buisson (șeful Biroului 3), cu locotenent-colonelul Gauche (șeful Biroului 2) și cu generalul Mittelhauser. Acesta din urmă efectuase, în perioada 29 noiembrie - 6 decembrie 1936, o vizită în România. Era un fapt semnificativ pentru relațiile româno-franceze, singura delegație militară prezentă la ceremoniile din acel an dedicate realizării României Mari [11, p.348]. Cu această ocazie, generalul francez, membru al Consiliului Superior de Război, s-a întâlnit cu regele Carol al II-lea, cu prim-ministrul Gheorghe Tătărescu, cu ministrul Caranfil și a vizitat întreprinderi producătoare de armament din Banat (Reșița), București și Brașov.

Pe parcursul raportului asupra vizitei, întins pe peste 37 de pagini, el creionează un tablou documentat, real și exigent asupra situației militare a României [11, p.346]. Ideile exprimate față de diplomatul militar român reprezentau, de fapt, rezultatul percepției franceze asupra situației militare a României în contextul geopolitic european al momentului și, în același timp, dădeau răspuns întrebărilor privind gradul de implicare și disponibilitatea Franței pentru eliminarea gravelor decalaje constatate mai ales în privința dotării armatei române. De remarcat corectitudinea aprecierilor asupra situației armatei române din acel moment, situație evident superioară celei consemnate în 1925 de către colonelul Thierry, atașatul militar francez la București, care raporta la Paris că „dacă în 1923 armata română putea fi considerată un instrument de luptă, doi ani mai târziu situația era foarte diferită. Eu o apreciez ca fiind în imposibilitate absolută de a participa în condiții onorabile la vreo campanie în starea actuală” [8, p.89].

Alături de alți emisari francezi sosiți în România în perioada 1936-1939, precum generalii Georges, Weygand, căpitanul Lafaille și locotenentul Lainé, Mittelhauser consemna eforturile incontestabile făcute de România pentru îmbunătățirea situației dotării armatei sale.

Progresele constatate și care făceau diferența față de anul 1925 se refereau la asigurarea cu puști automate ușoare, mortiere, cartușe de infanterie, modernizarea artileriei. În același timp, erau sesizate și rămănerile în urmă în privința armamentului anticar, a artileriei antiaeriene, a obuzelor lungi sau a fabricării mitralierelor grele. A fost evidențiată, totodată, valoarea trupeii, dar și insuficiența efectivelor, robustețea fizică a țărânului român devenit soldat, dar și supradimensionarea statelor majore, echilibrul dintre procentul rezerviștilor și cel al militarilor activi, preocuparea pentru respectarea regulamentelor, dar și tendința de absolutizare a lor, calitatea excelentă a ofițerilor, maniera inteligentă și metodică de lucru, dar și tendința de neglijare a organizării terenului, ori necunoașterea efectelor focului inamic.

Generalul Mittelhauser recunoștea cu franchețe dorința de progres și de elaborare a unei doctrine militare care să nu fie o copie fidelă a celei franceze, ci una care să aibă în vedere realitățile românești [8, p.349]. Acesta era dezideratul resimțit în armata română pe tot drumul ei spre modernitate sprijinit de Franța, de la Domnitorul Cuza până în ajunul celei de-a doua Mari Conflagrații a secolului XX. El sesizează, în același timp, temerile factorilor politici și militari români față de pericolele tot mai evidente ce se adunau în jurul României în acele momente de exacerbare tot mai evidentă a revizionismului și revanșismului pe plan european. „Autoritățile române încearcă o mare neliniște față de situația actuală a Europei. Nu își ascund aceste temeri... România se teme că va fi luată prin surprindere de evenimente” [8, p.349] – scria el. Într-adevăr, revizionismul maghiar, sprijinul tot mai evident de care se bucura din partea Italiei și Germaniei, constituiau motive de îngrijorare pentru români. De aceea, ceremoniile la care luase parte au fost interpretate de demnitarul francez ca un răspuns la aceste amenințări menite să demonstreze voința de unitate a provinciilor țării și, în același timp, solidaritatea celor trei state din compunerea Micii Înțelegeri împotriva oricăror încercări de modificare a statu-quo-ului, de conservare a tratatelor și frontierelor [11, p.351]. Se considera că problema fundamentală a momentului pentru armata română era obținerea sprijinului Franței în domeniul dotării cu armament și materiale militare, subiect abordat cu obstinție de atașatul militar român pe parcursul discuțiilor sale cu Mittelhauser.

Despre generalul Pétin, colonelul Potopeanu informa că în caz de mobilizare se considera că acesta va fi șeful misiunii militare franceze de legătură pe lângă Marele Cartier General român [7, p.124], calitate care determina ținerea lui la curent cu tot ceea ce privea armata română. El a abordat apoi chestiunea comandamentului unic al Micii Înțelegeri și considera că, în fruntea acestui comandament, în cazul unui război apropiat, trebuia să se afle regele Carol al II-lea, secondat de un șef de stat major francez. Pe timp de pace, însă, nu s-ar putea trece dincolo de un „comitet militar”, care ar avea un „secretariat militar permanent”. Compus din 2-3 ofițeri din fiecare din cele trei armate, acest secretariat ar lucra pe rând, câte un an, la București, Praga, Belgrad, având un „secretar general” (peste cei 6-9 ofițeri de stat major aliați), funcție în care generalul francez se vedea pe sine însuși [3, f.109].

Discuțiile purtate de atașatul militar cu generalii Schweissguth și Gerodias, precum și cu cei doi ofițeri superiori din Statul Major General francez, au fost dominate de atenția deosebită pe care aceștia o acordau cererilor și intereselor românești. Ei și-au exprimat satisfacția față de dezechetul intervenit în relațiile militare cu Polonia (vizita ministrului Antonescu și a generalului Samsonovici).

Comandamentul unic al Micii Înțelegeri era văzut de generalul Schweissguth ca fiind organizat după „un sistem regional” și exercitat de armata cea mai amenințată: de cehoslovaci în cazul unui atac german de care

ar profita Ungaria etc. În discuții a reapărut problema relațiilor franco-italiene, prezentate de locotenent-colonelul Buisson pe un ton „extraordinar de cald și de franc despre importanța factorului italian: numai printr-o cooperare militară cu Italia poate conta Franța pe legătura sa cu rezervorul de oameni ce are în Africa de Nord; numai grație ei se poate salva Boemia și zdrobi Ungaria în timp util, ducând războiul în inima Germaniei. „M-a încredințat – spre marea mea surprindere – nu numai că alianța militară franco-italiană continuă să subziste în ciuda nenorocitei politici sancționiste, dar că Marile State Majore italian și francez au stabilit de comun acord și în toate detaliile planul de transport al corpului expediționar francez prin Nordul Italiei spre Ungaria-Cehoslovacia” [3, f.110].

Convorbirea cu Mittelhauser, în urma vizitei sale la București, a constituit episodul asupra căruia atașatul militar român din Franța a oferit informații deosebite, menite să aducă o serie de clarificări pe tabloul relațiilor în plan militar dintre cele două state [3, f.109-118].

Generalul Mittelhauser era unul din cei mai tineri membri al Consiliului Superior de Război (63 ani) și se ocupa în special de chestiunile care priveau Mica Înțelegere. Pentru contribuția sa la dezvoltarea colaborării militare franco-române fusese decorat cu Marea Cruce a Ordinului „Coroana României” și cu Ordinul „Steaua României” în grad de Mare ofițer. Din delegație au mai făcut parte lt. colonelul Lenglet, comandantul Regimentului 43 Infanterie, fost membru al Misiunii Berthelot, lt. colonelul Vallet, șeful Biroului Cesiunilor din Ministerul de Război (era, după cum se poate deduce, ofițerul cu cele mai multe atribuții de lucru în domeniul materialelor de război.), căpitanul de Bermont, care se ocupa, în Biroul I al M. St. M. francez., de chestiunile materialelor destinate României, căpitanul Lelaquet din Biroul II (Informații) al M. St. M., care avea în atribuțiile sale problemele referitoare la țara noastră, și căpitanul Winsback, ofițerul de ordonanță al generalului Mittelhauser [3, f.68].

Șeful delegației a precizat atașatului militar agenda pe care era autorizat să o urmărească pe parcursul prezenței sale în România. Dorea să știe dacă și ce misiuni străine mai vin la București, să ia contact cu conducerea armatei române, cu care va aborda cooperarea armatelor Micii Înțelegeri, să se documenteze asupra situației materialului și munițiilor de artilerie (tuburi de schimb, frâne, radubarea pulberii, regenerarea munițiilor) și asupra materialului de Aeronautică. În legătură cu acest din urmă punct a promis diplomatului militar român că se va vedea mâine, la 24 noiembrie 1936, cu ministrul Aerului, Pierre Cot, pentru a stabili cadrul depozitării unui stoc de material la noi în țară. Din păcate, răspunsul nu a fost pe măsura așteptărilor părții române: Mittelhauser a comunicat că Domnul Pierre Cot este, net, contra constituirii unui asemenea depozit, dar că, în schimb, este pentru crearea unor baze de aviație, care să preia rolul celor cehoslovace, după ocuparea lor de către germani.

O idee interesantă, care se va discuta la București. Felul cum este compusă misiunea franceză, vizitele ce-și propune a face Domnul General Mittelhauser la Reșița și la Brașov, alături de „ordinul” pe care Domnul General Gamelin mi-a spus că-l „are de la Guvernul francez, de a strânge cât mai mult relațiunile cu țările Micii Înțelegeri, constituie – după umila mea părere – tot atâtea condițiuni favorabile pentru desăvârșirea operei ce și-a asumat Ministerul Armamentului” [3, f.64] – conchidea atașatul militar colonel Gh.Potopeanu. Oaspetele francez și-a exprimat dorința de a vizita regiunile industriale Reșița și Brașov și de a se întâlni cu ministrul de Externe, Victor Antonescu.

Problema cedării de material francez pentru armata română, stringentă pentru aceasta, îl determină pe atașatul militar român la Paris să-i declare lui Mittelhauser înainte de plecare că „dacă vrea într-adevăr să facă o deosebită plăcere Președintelui Consiliului de Miniștri român, este să-i aducă din partea guvernului francez promisiunea că ni se vor da, într-un interval de timp convenabil, cu titlu de împrumut (depozit), încă 6 baterii antiaeriene și 100000 obuze de 75/1917” [3, f.66].

Bibliografie:

1. Arhivele Militare Române (AMR), fond *Ministerul Apărării Naționale*, Direcția cadre și învățământ, 1974, dosar nr. crt. 15785.
2. Arhivele Militare Române (AMR), fond *Ministerul Apărării Naționale*, Direcția cadre și învățământ, 1974, dosar nr. crt. 12972.
3. Arhivele Militare Române (AMR), fond *Ministerul Apărării Naționale*, Direcția cadre și învățământ, 1974, dosar nr. crt. 1024.
4. AMR, fond *Inspectoratul General Tehnic al Armatei*, dosar nr. 91.
5. AMR., fond *Ministerul Apărării Naționale*, Cabinet (333), dosar nr. crt. 74, dosar 55, dosar nr. crt. 179.

6. GEORGESCU, M., MIDAN, Ch. *Une exemple de cooperation bilaterale. Les attaches militaires francais en Roumanie et roumains en France (1860-1940)*. Bucarest: Ed. Militaires, 2003. 319 p. ISBN 9786060240476
7. LAZEA A. Probleme ale cooperării militare româno-franceze în anul 1936. În: *Studii. Revistă de istorie*, 1969, nr.1. ISSN 12205710
8. MOISUC, V. Un episode de l’histoire des relations franco-roumaines dans l’entre deux guerres. En: *Revue d’histoire de la Deuxième Guerre mondiale*, 1982, no.126.
9. NICOLESCU, A. ș.a. *Atașaii militari transmit...(1930-1940)*, vol.V. Lugoj: Nagard, 2005. 510 p. ISBN 9789731900490
10. NICOLESCU, L. Generalul Gheorghe Potopeanu, diplomat și negociator pentru cauza României Mari. În: Gh. NICOLESCU (coordonator). *România în ecuația păcii și dictatului. Culegere de studii*, Pitești: Paralela 45, 2001. 402 p. ISBN 9735934469
11. PORCHET, A. La cas roumain...20 ans apres. En: *La fin de la Première Guerre mondiale et la nouvelle architecture geopolitique européenne*. Cluj-Napoca: Presses Universitaires de Cluj, 2000. 355 p. ISBN 9735950987

Prezentat la 04.06.2013